
La traducció catalana de *Siwan* de Saunders Lewis als *Quaderns de Teatre* de l'Agrupació Dramàtica de Barcelona i Joan Oliver

---

Josep-Vicent Garcia Raffi / Carme Manuel Cuenca (Universitat de València)

L'obra teatral *Siwan*, de l'escriptor, activista i polític nacionalista gal·lès Saunders Lewis (1893-1985), fou traduïda al català per Ferran de Pol i Eyllt T. Lawrence. La va editar Joan Oliver a la col·lecció "Quaderns de Teatre" de l'Agrupació Dramàtica de Barcelona el 1962. *Siwan* (traduïda amb el títol català de *La corda del penjat*) és un drama històric, tot i que l'autor sempre el qualificava com a poema, basat en fets de la història medieval gal·lesa. La traducció catalana fou un primer intent de normalitzar les relacions literàries catalano-gal·leses, en les quals fou pont imprescindible Eyllt T. Lawrence.

Fotografia 1. Eyllt T. Lawrence i Ferran de Pol a les Rambles de Barcelona, 6 de novembre de 1955. Autor desconegut.

Fotografia 2. Eyllt T. Lawrence a Arenys de Munt, anys 50. Arxiu Ferran de Pol. Autor: Ferran de Pol. (Biblioteca P. Fidel Fita. Arenys de Mar).

Fotografia 3. La família Ferran-Lawrence a Conway (País de Gal·les), maig de 1959. Autor desconegut. (Arxiu Ferran de Pol. Biblioteca P. Fidel Fita. Arenys de Mar).

Fotografia 4. Eyllt T. Lawrence i Ferran de Pol al Mas Ferran de Pol, finals dels anys seixanta. Autor desconegut. (Arxiu Ferran de Pol. Biblioteca P. Fidel Fita. Arenys de Mar).

Al fons Joan Oliver de l'Arxiu Històric de Sabadell es conserva una carta de Lluís Ferran de Pol (Arenys de Mar, 1911-1995)¹ dirigida a Joan Oliver en la qual llegim: "Amb la meua muller hem traduït una obra dramàtica de l'autor gal·lès Saunders Lewis —*Siwan*— directament del gal·lès ja que la meua dona és gal·lesa. Falta donar-hi algun retoc i, sobretot, falta fer-hi en alguns llocs certes retallades necessàries —no extenses, però sí freqüents al primer acte—, per evitar referències massa locals. Val a dir que l'obra no té res de local i la seva intensitat dramàtica és, al meu parer, de primera qualitat. Comptem amb el permís de l'autor per traduir-l'hi, de manera que ens faria gràcia oferir-vos-la. Ens sabríeu dir quan podria ser publicada? No us vull amagar que ens agradaria que, a ser possible, fos aviat. Concretament m'agradaria saber quan. Em podríeu dir: primer, si us interessa, en principi,

l'obra, i, en segon terme, com teniu els plans immediats d'edició? Pagueu alguna cosa, o bé és tot *gratis pro Deo*, o millor, *gratis pro Catalonia?*"²

1 Per a més informació sobre la biografia i l'obra editada o inèdita de l'autor, vegeu el volum col·lectiu *Homenatge a Lluís Ferran de Pol*, Arenys de Mar: L'Aixernador Edicions i Consell Comarcal del Maresme, 1993; J. V. GARCIA I RAFFI, "Ferran de Pol, l'escriptura i la vida", *Serra d'Or*, núm. 433 (gener de 1996), p. 34-37; el monogràfic de *Quaderns d'estudis arenyencs*, núm. 5 (setembre 1997), que edita l'Ajuntament d'Arenys de Mar, i J. V. GARCIA I RAFFI, *Lluís Ferran de Pol i Mèxic: literatura i periodisme*, Barcelona: Ajuntament d'Arenys de Mar/PAM, 1998.

2 Carta de Lluís Ferran de Pol a Joan Oliver, Arenys de Mar, 25 de gener de 1960. Les cartes de Ferran de Pol a Joan Oliver es conserven al Fons Joan Oliver de l'Arxiu Històric de Sabadell; d'alguna carta, però, també se'n conserva còpia en carbó a la Biblioteca P. Fidel Fita d'Arenys de Mar, on es guarda el llegat de Ferran de Pol. Volem agrair a Joan Comasòlivas, Gisela Figueras i Montse Mañosa les facilitats per fer aquest treball.

Saunders Lewis, un escriptor i activista per al País de Gal·les

El text que Ferran de Pol i Eyllt T. Lawrence (Treforys, 1917 - Pen-y-bont ar Ogwr, 1995) tenien al pensament traduir a la fi dels anys cinquanta del segle passat era *Siwan*, l'obra teatral de Saunders Lewis (1893-1985) publicada el 1956 i definida pel mateix autor com a "poema". La tria d'aquesta obra respon al gust i a les preferències dramàtiques de Lawrence, que admirava d'una manera especial Lewis per damunt de tots els altres escriptors del seu país i el considerava el més europeu dels autors gal·lesos. Saunders Lewis és considerat el més gran literat gal·lès del segle XX. Va ser autor de dinou obres teatrals, de dos volums de poesia, de dues novel·les i d'una sèrie d'estudis crítics i polèmics per mitjà de llibres i de la premsa, a més de valuosos assaigs. Havia estat un dels fundadors del Plaid Cymru, el partit nacionalista gal·lès, el 1925, i fou una de les figures senyeres de tot el moviment de reconstrucció nacional. Sota la influència de Lewis sorgí el primer cos polític que insistia en el dret que la llengua gal·lesa tornara a ser la primera llengua oficial del país. El compromís de Lewis, simultani amb un nacionalisme ferm i amb una revaloració de la tradició gal·lesa per mitjà de la seua literatura, es basava en una ferma ideologia, que veia Gal·les com una nació d'Europa, d'una Europa definida en termes de la cristiandat llatina i dels valors perduts de l'edat mitjana, sobretot del segle XIV gal·lès, del qual tenia una visió força idealitzada.

El gal·lès, durant el període medieval, es presenta com una de les llengües europees més consolidada amb un ús potent com a llengua de cultura i de poder.³ A partir de 1536, amb la signatura de l'Acta de la Unió que va incorporar Gal·les a Anglaterra, l'anglès va esdevenir-hi llengua oficial i el gal·lès va desaparèixer com a llengua de l'administració, de l'educació, etc. Només queda lligada a la religió protestant amb la traducció gal·lesa de la Bíblia. El llibre sagrat esdevindrà durant segles model i referent lingüístic per als gal·lesoparlants.⁴

El 13 de febrer de 1962 (hem de recordar que en aquell moment ja només parlava gal·lès el 26 % del país) Lewis pronuncià una conferència radiofònica,

Tynged yr Iaith (El destí de la llengua), que faria sorgir una de les organitzacions culturals, educatives, socials i polítiques amb més importància fins a les darreries del segle XX al País de Gal·les: Cymdeithas Yr Iaith Gymraeg (la Societat de la Llengua Gal·lesa). La conferència de Lewis presentava una anàlisi de l'actitud negativa del govern britànic cap al gal·lès des de l'Acta de la Unió amb Anglaterra fins al segle XX. L'única esperança per a la llengua era assegurar que l'administració, tant dels governs locals com del central, de les àrees gal·lesoparlants, es realitzara en gal·lès. Els mètodes recomanats eren la desobediència civil i el repte a la llei. L'escriptor també subratllava que l'única qüestió política per la qual valia la pena que els gal·lesos es preocuparen era la de la seua llengua i cultura, i que només una revolució podria ajudar a recuperar-ne parlants al país. Tothom semblava estar d'acord amb les paraules de Lewis quan assenyalava que si aquesta tendència continuava, el gal·lès deixaria d'existir com a llengua viva cap als inicis del segle XXI. A més, com a primera funció de la Societat, remarcava que calia lluitar perquè el gal·lès obtinguera l'oficialitat i manifestava que l'organització d'aquesta campanya hauria de precedir qualsevol altra activitat, fins i tot el moviment per l'autonomia.

Saunders Lewis fou, per a alguns crítics, profundament conservador, monàrquic i partidari del liderat d'una elit responsable. Durant el període de la seua presidència en el Plaid Cymru (Partit Nacionalista Gal·lès), el partit va lluitar per una nació formada per

3 Per a un repàs biogràfic de l'escriptora gal·lesa, vegeu J. V. GARCIA I RAFFI i C. MANUEL I CUENCA, *Eyllt T. Lawrence. Una gal·lesa entre dracs*, València: PUV, 2007, i el monogràfic de *Quaderns d'estudis arenynens*, núm. 4 (setembre 1997), que edita l'Ajuntament d'Arenys de Mar.

4 Sobre la situació de la llengua, de la cultura i de la nació gal·leses, vegeu J. V. GARCIA I CARMÉ MANUEL, "El gal·lès, present i passat d'una llengua sense estat", *Revista de Catalunya*, núm. 22 (setembre de 1988), p. 68-72, i "Gal·les, exemple insubornable d'una nació" (I i II), *Debat nacionalista*, núm. 7 (agost-setembre de 1989), p. 90-98, i núm. 8-9 (gener-abril de 1990), p. 104-109.

5 J. V. GARCIA I CARMÉ MANUEL, "La Bíblia gal·lesa o la supervivència d'una llengua", *Serra d'Or*, núm. 350 (gener de 1989), p. 35-36.

6 Una explicació més detallada d'aquells fets podem llegir-la a l'article de FERRAN DE POL, "Saunders Lewis gran figura gal·lesa", *Serra d'Or*, núm. 332 (maig de 1987), p. 27-28.

Figura 1. Portada de l'edició de La corda del penjat (Siwan) de Saunders Lewis, *Quaderns de Teatre ADB*, núm. 5, Barcelona: Joaquim Horta editor, 1962.

Fotografia 5. Esyllt T. Lawrence al Mas Ferran de Pol d'Arenys de Munt. Finals dels anys 60. Autor desconegut. (Arxiu Ferran de Pol. Biblioteca P. Fidel Fita. Arenys de Mar).

Fotografia 6. Saunders Lewis. Fotografia extreta de: web de la Biblioteca Nacional de Gal·les, Casgliad Geoff Charles Collection M1574 E/32 <<http://www.llgc.org.uk>> [consulta: 17.07.09].

159

petits capitalistes, per la cooperació, la desindustrialització del sud de Gal·les i la restauració de l'agricultura com a indústria bàsica del país. La llengua va continuar essent la qüestió principal. Si bé la posició oficial del partit donava suport al bilingüisme, Lewis i els militants més propers no la subscriuien. Durant la dècada dels anys trenta, el partit, com la crítica revisionista assenyala, es va escorar cap a posicions cada vegada més dretanes. En rebutjar qualsevol posició que fóra anglesa, no va voler tampoc plantar cara a Hitler i Mussolini i altres dictadors i va ignorar l'antisemitisme, malgrat les protestes angoixants de l'ala esquerra o les morts dels gal·lesos que havien anat a lluitar amb les Brigades Internacionals a la Guerra Civil espanyola. Açò va ocasionar una escissió dins del món dels escriptors en gal·lès, molts dels quals havien fet costat al partit fins aleshores.

Tanmateix, un esdeveniment protagonitzat per Lewis i dos membres més del Plaid Cymru, D. J. Williams —poeta, novel·lista i pacifista— i Lewis E. Valentine —pastor i pacifista—, tres dels sis fundadors del partit el 1925, va canviar les coses. El 1936 van portar a terme un acte revolucionari de grans conseqüències: l'incendi dels hangars de l'aeròdrom

militar de la RAF, situat a Penyberth, al nord de Gal·les. Ho feren com a protesta contra l'opressió anglesa del poble gal·lès. Una vegada acabat l'incendi, es van presentar a la comissaria i es reconegueren com a autors del sabotatge i afegiren que havien actuat en nom del partit, ja que del que es tractava era d'atraure l'atenció de Gal·les sobre aquella formació política. Demanaren ser jutjats a Gal·les i amb un jurat del país. Després d'un primer judici a Gal·les, les autoritats angleses els traslladaren a Londres, amb un jurat anglès, i allí foren condemnats i empresonats.⁶ L'acció va fer que els gal·lesos sintonitzaren una altra vegada amb el Plaid Cymru i va ser un moment d'autoimmolació històrica que va fer esdevenir els tres màrtirs moderns de la causa nacionalista. Després, però, de l'escarceració, Lewis va ser arraconat progressivament de la vida pública i deixà la presidència del partit, que el 1945 va passar a mans de Gwynfor Evans. Tanmateix, amb els anys Lewis esdevingué una mena de "guru nacionalista" de Gal·les fins al seu traspàs.

A la dècada dels seixanta, Lewis, doncs, es trobava totalment aïllat del partit. El Plaid Cymru, per bé que continuava atorgant la màxima importància

L. FERRAN DE POL
ABOGADO

ARENYS DE MAR:
Pas Sota Estudi (Esquina Plaza Iglesia), 1
Tel. 132

ARENYS DE MUNT:
Av. José Antonio, 103
Tel. 50

15 de febrer, 1960
Sr. En Joan Oliver
Barcelona

Benvolgut amic: moltes gràcies per la carta del dia 8 d'aquest mes, tan cordial. No crec que us penediu de la vostra decisió d'editar "Siwan" de Saunders Lewis, però us agraeixo com es mereix la confiança amb què ens distingiu, a mi i a la meua muller. Primer us aclariré el títol: Siwan és un nom de dona que en gal·lès vol dir Joana. De totes maneres hem pensat que, traduït o no, el títol seria un xic ensopit i això s'ha d'evitar sempre, a ser possible, i des del començament. Esperem que La corda ~~de~~ penjat us sembli una mica més estimulant. ¿O massa?

No cal dir que em sembla bé que sigui publicat pel setembre vinent. Heu estat ben gentil a l'oferir fer-lo passar endavant. Em demaneu que us confirmi que podeu comptar-hi i així ho faig. No tardareu molt a tenir-la a les mans. Em cal acabar primer una traducció pels Plaza-Ja-nés i us la pose en solfa en dues setmanes. D'acord també en el preu de la traducció. Per cert, ¿què passa amb els drets d'autor? ¿Hi compteu o no? Aclariu-me això, si us plau.

Sí, jo també he pensat en fer alguna cosa per a l'escena. Tinc una obra dramàtica mig escrita i un parell de coses més, esborrallades; però tinc altra feina entre mans que ha de venir primer. Disposo poc temps i m'he de cenyir molt estrictament a un pla, sense desviar-me'n. Però el teatre em tempta i un dia o un altre em decidiré. ¡Si no fos la necessitat de treballar en altres coses! Però he d'empènyer molts carretons, i tots alhora.

Estic molt content que recolliu el vostre teatre en un llibre i em plaurà molt llegir ~~el~~ el que encara no ^{en} coneix i, també, fer la prova, assegut a la butaca, de les vostres obres.

Molt agraït per tot. Amb el reconeixament i la simpatia meus i de la meua muller,

Ferran de Pol

P.S. - Feu-me saber si canvia el títol nou, per favor.

al gal·lès, reconeixia que hi havia raons socials i polítiques que feien necessari modificar alguns plantejaments, en concret els relacionats amb la immigració i la desaparició de la llengua en les zones urbanes, especialment del sud. Per això, van modificar el primer programa i van admetre un bilingüisme tàctic. El partit pensava que la llengua no s'imposaria fins que s'assolira una autonomia per mitjà dels graons constitucionals. Lewis estava convençut que l'espera podia ser fatal, especialment vistos els estralls que els mitjans de comunicació de masses i el turisme estaven fent en la conservació de l'idioma. Per ell, el bilingüisme crearia a perpetuïtat un idioma prestigiós i dominant: l'anglès, que amb la seua posició majoritzada assimilaria el gal·lès. Per això, sostenia amb fermesa que el primer objectiu era la conservació del gal·lès.

Siwan i la història medieval gal·lesa

Siwan pertany al grup de les primeres obres de Lewis que parlaven de temes històrics o llegendaris: *Buchedd Garmon (La vida de Sant Germanus, 1937)* tractava de l'intent d'aquest personatge de resoldre la crisi que va sofrir el cristianisme del

segle V; *Amllyn ac Amig (Amllyn i Amig, 1940)* estava basada en una versió medieval d'una llegenda francesa i explica la salvació miraculosa de l'ànima d'Amllyn gràcies a un gran sacrifici, i *Blodeuwedd (1948)* s'inspirava en una història del *Mabinogi*, en la qual una jove naixia de les flors i simbolitzava l'amor apassionat en contrast amb l'amor que sap harmonitzar la passió amb la responsabilitat social, tema que preconitzava el que serà l'argument de *Siwan (1956)*. *Siwan, Joanna* en gal·lès, també va ser coneguda amb el títol de *The King of England's Daughter*. Com expliquen Glyn Jones i John Rowlands, aquest tema del conflicte entre *serch (eros)* i *carriad (tagape)*, a més del de l'enfrontament entre l'individualisme social i el respecte per la tradició, forma el nucli argumental de *Siwan*.⁷ Aquest motiu és fonamental a l'obra de Saunders Lewis, que sap aprofundir en la complexitat de la natura humana i evitar qualsevol simplificació. Per això, evita maniqueïsmes a l'hora de jutjar els personatges, pels quals sent simpatia i antipatia, tot i que hom els puga condemnar des d'un punt de vista moral. És, possiblement, l'obra més coneguda de Lewis. Ha tingut diverses edicions i traduccions com ara a l'anglès i a l'alemany i ha estat representada a diferents països europeus. És una obra de repertori del teatre gal·lès actual: la darrera producció, per exemple, és de 2008 i és feta per la companyia de teatre en gal·lès Theatr Genedlaethol Cymru i dirigida per Judith Roberts.

La traducció catalana de *Siwan* va aparèixer als *Quaderns de Teatre* dirigits per Joan Oliver, editats per l'Agrupació Dramàtica de Barcelona (ADB).⁸ L'ADB havia estat fundada l'any 1955 per un petit nucli de catalanistes amb l'ajut de Carles Riba i Joan Triadú —que s'incorporà al nucli directiu de l'entitat—, amb Ferran Soldevila de president, Jordi Sarsanedas i Frederic Roda en van ser els màxims responsables artístics i aquest darrer en va exercir, durant molt temps, la direcció. La traducció de *Siwan* amb el títol de *La corda del penjat* feia el número cinquè⁹ de la col·lecció de l'ADB.¹⁰ La traducció ("versió directa del gal·lès") de Ferran i de Lawrence anava acompanyada d'una nota dels traductors en la qual, a més d'explicar breument la figura de Lewis, la importància de l'expressió literària en gal·lès des

7. GLYN JONES I JOHN ROWLANDS, *Profiles: An Account of Welsh and English Language Writers in Wales Today*, Llandysul, Dyfed: Gomer Press, 1980.

8. SAUNDERS LEWIS, *La corda del penjat*, Barcelona: Quaderns de teatre ADB – Joaquim Horta Editor, 1962, p. 4.

9. Els quatre anteriors havien estat *Figuretes de vidre* de Tennessee Williams (amb traducció de B. Vallespinosa); *Homes i no de Manuel de Pedrolo*; *El testament* de Xavier Benguerel; i *Tres farses russes* d'A. P. Txèkhov (amb l'adaptació de Joan Oliver). La intenció d'incloure-hi una mostra rellevant de les produccions dramàtiques més destacades d'autors internacionals continuava en la selecció de pròxima publicació que s'hi anunciava: *Ulisses a l'Argòlida* de Nicolau Rubió i Tudurí, *Les cadires* i *La cantant calba* d'Eugène Ionesco, *Calpúrnia* d'Antoni Badia, *La sala d'estar* de Graham Greene i *L'hort dels cirerers* d'A. P. Txèkhov.

10. Segons Jordi Coca la idea editorial venia "d'Antoni Mirambell. [...] Ell i Joan Oliver van ser els responsables de la preparació dels tres primers números, impresos a la impremta Pal·lús A. G., d'Ignasi Riera. La cosa, però, duia molta feina i a partir del número 4 se'n va fer càrrec l'editor Joaquim Horta, que els va continuar amb el mateix format fins al número 15. La direcció prosseguia en mans de l'ADB que, d'acord amb Horta, decidia quines eren les obres que s'havien de publicar." JORDI COCA, *L'Agrupació Dramàtica de Barcelona, intent de teatre nacional*, Barcelona: Publicacions de l'Institut del Teatre: Edicions 62, 1978, p. 94.

L. FERRAN DE POL
ABOGADO

ARENYS DE MAR:
Pas Sota Estudi (Esquina Plaza Iglesia), 1
Tel. 132

ARENYS DE MUNT:
Av. José Antonio, 103
Tel. 50

23 de juny del 1960
Sr. En Joan Oliver
Via Augusta, 61
Barcelona

Benvolgut amic: fa ja prop d'un mes -el dia 27 de maig darrer concretament-, us enviava un paquet amb tres exemplars de l'obra de Saunders Lewis, La corda del penjat (Siwan), i el mateix dia posava al correu una noteta anunciant-vos aquesta tramesa. Es possible que sigui massa aviat per a sol.licitar el vostre parer sobre el drama i la seva traducció, però fins acceptant el ritme propi de l'obra de la Seu -que ja és un ritme prou lent i majestuós-, potser comença a ser hora que em digueu que heu rebut la meva carta i els tres exemplars de l'obra del Sr. Lewis. M'agradaria saber alguna cosa perquè començo a estar en fals amb aquest senyor i, cas que la nostra traducció no encaixés amb els vostres plans editorials més o menys propers, jo podria intentar altres camins i tots quedaríem un xic més descansats.

No cal dir com em plaurà tenir notícies vostres. Cordialment vostre,

Ferran de Pol

del segle VII i els cors gal·lesos, descrivia la feina de traducció i d'adaptació que Lawrence i Ferran de Pol havien fet: "La nostra traducció directa del gal·lès és oferta amb unes poques supressions, relatives totes elles a detalls històrics no essencials. El títol és una altra llibertat que els traductors s'han pres —potser una mica truculenta, però íntimament lligada al sentit més profund del drama. Supressions i títol han merescut l'aprovació expressa de l'autor: el títol, a més, càlidament."¹¹

L'obra està basada en uns fets de la història medieval gal·lesa. La situació política entre el sud i el nord de Gal·les, les possibles i reals aliances amb Anglaterra, la influència de França... Hi ha quatre personatges, tot i que a escena com a figurants en poden aparèixer més: Llywelyn el Gran, Siwan, la seua dona, el comte Gwilym de Brewys, amant de Siwan, i Alis, la cambrera de Siwan. A més, se senten dues veus a l'acte segon: el Poble i el Cor (que s'expressa només en llatí). Llywelyn ab Iorweth és recordat per la història perquè al segle XIII, després

de la dominació normanda, va encetar una política unificadora i va aconseguir aplegar tot Gal·les sota la seua autoritat. Siwan era la filla il·legítima del rei Joan d'Anglaterra i fou casada pràcticament en edat adolescent amb Llywelyn.¹² L'adulteri de Siwan es produeix amb William de Braose o Gwilyn de Brewys. El comte Hubert de Burgh, que actua com un *lausangier* trobadoresc, és qui avisa Llywelyn de la possible relació de la seua esposa i fa esclatar el conflicte.¹³

L'obra està dividida en tres actes separats temporalment els dos primers del tercer per un any. L'espai representat són dues cambres del palau reial: l'habitació dels prínceps i la cel·la on es quedarà tancada un any la princesa.¹⁴ El primer acte, situat a la mitjanit de l'1 de maig de 1230, mostra la trobada de la princesa de trenta-cinc anys amb el jove comte francès de vint-i-cinc, Gwilyn de Brewys, a la cambra reial. La unió dels amants és trencada abruptament per l'arribada del príncep, que ja s'acosta als seixanta anys, una trobada que esdevé un parany.¹⁵ Com a preludi dels fets, sona una cançó de Maria de França, cantada per la donzella, que parla de Tristan i Isolda. El segon acte, situat un dia després, el 3 de maig, acaba amb la mort de Gwilyn, penjat a la forca com si fóra un lladre de camí, mentre cridava el nom de Siwan. És utilitzat el recurs de la narració dels fets per Alis, que veu l'execució des de la finestra. Hi explica el que va passant amb el soroll de fons de la multitud aplegada davant del cadafal i els crits audibles del poble i del cor. La descripció realista arriba a ser truculenta quan Alis explica com es mouen els cossos de les persones penjades. Finalment, apareix a la cel·la Llywelyn, que exclama: "Tot ha acabat... Deies que no gosaria, oi?... I ara, què? M'he atrevit o no?" Siwan li respon: "Maleït siguis, Llywelyn!"¹⁶ El tercer acte passa un any després dels fets, i esdevé un *tour de force* entre els dos personatges protagonistes. És el moment de confirmar el que anunciava Siwan feia un any quan li avisava que no penjara el comte.¹⁷ És el temps d'aclarir els comportaments, de desfer equívocs...¹⁸ Llywelyn apareix ara com a víctima de la situació i no el dèspota del primer i segon actes. Siwan, entre la lleialtat al seu país i al seu espòs i el desig de viure una nova joventut amb el comte, se'ns mostra com una

11 "Nota dels traductors", LEWIS, *La corda del penjat*, p. 4.

12 "Jo era filla de rei... A quinze anys era ja mare d'un príncep i ambaixadora del meu marit entre Gal·les i Anglaterra. Vaig donar el meu ventre a la política, com escau a una filla de rei", *ibidem*, p. 6.

13 Siwan exclamarà com un negre presagi: "Hubert de Burgh és un escorpi metzinós i em consta que ahir, el meu marit, el príncep Llywelyn, va estar amb ell. Podria tornar amb les orelles plenes de verif", *ibidem*, p. 8.

14 El palau anomenat *Ty Hir*, la Casa Gran, era situat a Garth Celyn, a la costa nord de Gwynedd, i hi va morir Siwan el 1237.

15 "[Llywelyn] acompanyat de vint soldats armats que rodegen el portal de la nostra torre. Hem caigut en un parany. Hem estat traïts, Siwan; se'ns ha tancat dins la ratera mentre nosaltres ens perdiem entre les estrelles. L'emboscada és de mà de mestre i porta el segell d'un general", *ibidem*, p. 10.

16 *Ibidem*, p. 16.

17 "Aquí mateix, aquella nit, vas profetitzar com una Cassandra. S'han convertit en veritat totes i cadascuna de les teves paraules. Per culpa d'Hubert de Burgh em caldrà lluitar novament contra el teu germà, el rei d'Anglaterra", *ibidem*, p. 18.

18 Siwan afirma: "El vas penjar per escarni nostre, per escopir en el nostre amor davant la mirada de tots. [...] Et vaig servir amb lleialtat i junts alçàrem un reialme... I bé, en el darrer límit de la meva joventut, va presentar-se'm un home enamorat... Va ser com un vibrar d'arpa pel meu cor marcit i fatigat. I tu, tu el vares penjar." Llywelyn replica: "El vaig penjar perquè les teves prediccions es complissin, per a provar a la dona que m'injuriava que existia algú per a qui jo seria capaç de jugar-me la corona de Gal·les sencera", *ibidem*, p. 20.

hàbil política i estratègia.¹⁹ Alhora, és una dona lliure que sap el que desitja i que no vol renunciar, tot i el seu rol, a la llibertat de decidir, com ara a les darreres voluntats.²⁰

Som davant d'un drama històric, tot i que l'autor sempre el qualificava com a poema, amb elements romàntics, que recorden algunes obres d'Àngel Guimerà. Hi ha també un cert primitivisme, dramàtic, però que desprèn poesia. Tot i que l'obra se situa a l'edat mitjana, els debats i les circumstàncies que s'hi viuen la fan actual.

La corda del penjat:

la traducció catalana de *Siwan*

164

A l'ofertament de traducció de Ferran de Pol i Eyllt Thomas Lawrence, que hem pogut llegir adés, Joan Oliver va respondre de seguida amb l'acceptació de la traducció de l'autor gal·lès: "Naturalment que ens interessa aqueixa traducció de què en parreu: *Siwan*, de Saunders [Lewis]. L'obra és de gran qualitat, dieu, i ja en tinc prou. I de la traducció ja no en parlo. L'únic problema és la data de publicació. Les coses estan així: aquest mes surt *Homes i no* d'en Pedrolo; a primers d'abril apareixerà *El testament*, de Benguerel. Són les obres que tenim aprovades. I ja hem enviat a la censura quatre obres més: dues catalanes i dues traduccions. Això no vol dir que pensem publicar-les successivament totes quatre. Però la vostra traducció suposa una nova tramesa a la censura, i és perillós facturar-la sola: veurien massa traduccions! Caldria acompanyar-la d'una peça indígena i ara com ara no se'n veu cap a l'horitzó. [...] *Siwan* (què vol dir aquest nom? Penseu conservar-lo com a títol?) podria sortir per la *rentrée* o sigui pel setembre o l'octubre. Què us sembla? Quant a la qüestió monetària, paguem les traduccions a 1.000 pessetes."²¹ La carta finalitzava amb un desig: que Ferran de Pol escriguera també teatre.²²

A la carta anterior, Oliver va plantejar un problema prou habitual en les traduccions: la del títol. En la resposta de Ferran de Pol ho aclaria: "*Siwan* és un nom de dona que en gal·lès vol dir *Joana*. De totes maneres, he pensat que, traduït o no, el títol seria un xic ensopit i això s'ha d'evitar sempre, a ser possible, i des del començament. Esperem que *La corda del penjat* us sembli una mica més estimulant. O

19 "Deixa que els teus aliats del Sud es llancin sobre les terres que foren de Gwilyn de Brewys i que les disputin a Hubert de Burgh, el teu enemic. Tu, mentrestant, tramet una ambaixada de protesta al rei d'Anglaterra per la violació dels capítols matrimonials. Això entretindrà les tropes del meu germà durant una mesada. Al mateix temps, ataca a sang i a foc el Gal·les central i prepara't el camí cap del sud, quan els croats hagin arribat i vegis quin partit prenen. Segurament els barons francesos, com cada vegada que el poder al sud de Gal·les trontolla, es llançaran sobre les terres d'Hubert de Burgh. I així els teus enemics, barallats entre ells, et deixaran el camí preparat per a la teva campanya final, que reduirà els estats d'Hubert de Burgh a un simple record", *ibidem*, p. 19-20.

20 "No fa gaire, et referies als vots conjugals. M'hi tindràs lligada fins a la tomba. Hi estic disposada, ho vull i ho accepto, però la tomba desfà tot nus i ens allibera a tots. Voldria podrir-me allí, sola, en pau", *ibidem*, p. 23.

21 Carta de Joan Oliver a Ferran de Pol, Barcelona, 8 de febrer de 1960. Les lletres de Joan Oliver són dipositades al Llegat Ferran de Pol-Eslyll T. Lawrence de la Biblioteca P. Fidel Fita d'Arenys de Mar.

22 L'interès de Ferran de Pol pel teatre no es limitava simplement al gaudi com a espectador. En una carta Joan Triadú informa a Ferran de Pol que l'ADB té el propòsit d'encarregar obres a alguns pocs autors de solvència entre els quals figura ell i li contesta afirmativament a una proposta que l'arenenc li havia fet sobre si estava interessat en obres traduïdes: "Precisament preparem un arxiu d'obres traduïdes per a lectures teatrals, mentre duri la prohibició total o parcial de representar-les... De manera que no esperàvem altra cosa de vós que una col·laboració tan preciosa, amb totes les garanties 'gal·leses' i 'catalanes'. L'obra que esmenteu segurament serà, com diuen, ben apropiada. Si us podeu posar a la feina ben aviat us ho agraiem molt." Carta de J. Triadú a Ferran de Pol, Barcelona, 29 d'abril de 1958, lletra conservada a la Biblioteca d'Arenys de Mar. Efectivament, Ferran de Pol escriurà teatre amb l'impuls de l'ADB. Primer redacta *Costa Brava* que va optar al premi —convocat per primera vegada— Josep Maria de Sagarra de 1963. Dècades després escriurà *La princesa que vivia a l'infern* (1980), reescriptura d'*Abans de l'alba* (1954). Malauradament, totes dues segueixen inèdites, tant editorialment com escenogràficament. Per a un major aprofundiment de la història i les característiques de les obres, vegeu J. V. GARCIA, "Dos escriptors arenencs i el teatre", *Quaderns d'estudis arenencs*, núm. 9 (II) (desembre de 2002), p. 29-36; és una publicació de l'Ajuntament d'Arenys de Mar.

23 Carta de Ferran de Pol a Joan Oliver, Arenys de Mar, 15 de febrer de 1960.

24 Carta de Ferran de Pol, 23 de febrer de 1960, resposta immediata a una d'Oliver, malauradament perduda.

25 Carta de Ferran de Pol a Joan Oliver, Arenys de Mar, 27 de maig de 1960.

26 "Els originals destinats als *Quaderns* els lleigeixo primer jo i després ho fan dos companys de l'Agrupació Dramàtica. I són acceptats o refusats per majoria de parers. [...] Per la meua banda vaig donar el plàcet a l'obra: a despit de la seva manca d'acció la trobo plena de caràcter i d'estil dramàtic i crec que és mereixedora d'oferir-la al públic." Lletra de Joan Oliver a Ferran de Pol, Barcelona, 25 de juny de 1960.

massa?”²³ En dues cartes posteriors (la d’Oliver perduda), es reflexiona sobre la conveniència del títol qualificat de “trepidant” o de “truculent”.²⁴

A les darreries del mes de maig, Ferran de Pol ja anunciava que havia portat a cal recader tres exemplars de la traducció de l’obra. I anotava com a cotraductor: “Ara que l’he rellegida de cap a cap, em sembla una obra molt intensa i que té el mèrit de suggerir un món molt vast amb només quatre personatges. L’escena del penjament de Gwilyn — que l’espectador veu a través del que n’explica la donzella — crec que és força convincent i té una curiosa manera de mostrar-se a dues aigües entre el relatat i el presentat, sense que mai perdi el seu caràcter teatral. L’estranya barreja de brutalitat i tendresa de moltes de les seves escenes no és pas la seva qualitat més negligible. En fi, ja em direu què en penseu. Fa poc — aquest hivern —, ha estat presentat a Londres en la seva traducció anglesa i ha assolit un gran èxit, tot i que Saunders Lewis no sol ser sant de la devoció dels anglesos.”²⁵ A la tramesa de la traducció i una carta posterior de Ferran de Pol on en demana el parer (Arenys de Mar, 23 de juny de 1960) hi ha la resposta aclaridora d’Oliver en la qual explica la tardança en l’acceptació de l’obra: l’aprovació final havia de ser sotmesa a avaluació.²⁶

Com succeïa sempre amb les obres literàries que es presentaven a censura, hi havia un període de silenci per a autors i editorials que esdevenia més o menys llarg sense cap explicació. El 25 de novembre de 1960 Ferran va escriure a Oliver per expressar-li que quan tinguera l’original aprovat els agradaria fer-ne retocs i que Lewis havia renunciat als drets d’autor de l’edició i, fins i tot, als d’una possible única representació i que havia aprovat de manera “entu-

siàstica” el nou títol. El 26 de desembre Ferran escriu de bell nou una carta a Oliver, molest per no rebre’n cap novetat, pel que implica d’incomoditat davant de l’autor gal·lès. L’escriptor de Sabadell li respon de seguida i li explica que “la vostra obra és a censura fa mesos, no en tinc cap notícia. Sempre que ho veig ho telefono (*sic*) l’amic Horta i li demano noves. Fins ara res. [...] La situació dels *Quaderns* és ruïnosa. Encara hem de pagar la meitat de la factura d’impressor del darrer número. [...] La distribuïdora no rutila; i liquida amb comptagotes. No solament trontollen els *Quaderns*, sinó també l’Agrupació Dramàtica de Barcelona, de la qual depenen econòmicament. Des que es va acabar l’estiu provo de redreçar o almenys aclarir la situació. Hi ha una fatiga i un descoratjament generals, etc.”²⁷ Finalment, l’endemà mateix, Oliver pot trametre a Ferran una nota manuscrita en la qual anuncia que la traducció “ha estat aprovada amb dues úniques supressions: les paraules *puta* i *cabró* que poseu en llavis reials”. I irònicament hi afegeix: “Trobo que té raó la censura. Us imagineu la [reina] Fabiòla proferint aquests mots lletjos, ni que fossin adreçats al cap del sindicat socialista belga i a la seva dona?”²⁸

El 20 de febrer de 1961 Ferran de Pol escriu a Oliver que ja sap que el procés d’edició de *La corda del penjat* serà llarg però vol preguntar: “Seria possible, almenys, oferir-la aquest any representada?”²⁹ En les cartes següents del 6 d’abril, 12 d’abril i 21 de juliol l’arenenc torna a insistir-hi. En aquesta darrera escriu: “Cada vegada em sento més penedit d’haver demanat el permís de la traducció de la *Corda*. Si he de dir la veritat, no sé quina cara fer en aquest assumpte davant d’un home que em va dar tantes facilitats i que va ser tan amable. Quedar malament amb els qui queden bé amb mi em trastorna.” Oliver responia, en la mesura del possible, a les peticions d’informació de Ferran, però les decisions de la col·lecció ja eren en mans de Joaquim Horta, les de la representació en mans de l’Agrupació Dramàtica de Barcelona i, a més, ell passava per problemes familiars amb la llarga malaltia de la seua muller.³⁰ Però tot arriba i Oliver anuncia en una nota del 9 d’octubre de 1961 que el text és a la impremta, però mostrava reticències amb el títol, perquè hi havia un drama de Serafí Pitarra que li semblava que portava

27 Carta de Joan Oliver a Ferran de Pol, Barcelona, 29 de desembre de 1960.

28 Carta de Joan Oliver a Ferran de Pol, Barcelona, 30 de desembre de 1960. Tanmateix, sí que es va mantenir una de les paraules “prohibides”: *puta*, substituïda seguidament amb sinònims: “Criar puta i comut, no és altra cosa que retòrica d’orgull ferit.” Després llegim *bagassa* i *barjaula*. Totes tres a la p. 10 de l’obra.

29 Recordem el fet que l’edició era dins dels *Quaderns* de l’Agrupació Dramàtica de Barcelona i això ajudava que l’obra es poguera representar.

30 Cartes de Joan Oliver a Ferran de Pol, Barcelona, 10 de març i 10 de juliol de 1961.

L. FERRAN DE POL
ABOGADO

ARENYS DE MAR:
Pas Sota Estudi (Esquina Plaza Iglesia), 1
Tel. 132

ARENYS DE MUNT:
Av. José Antonio, 103
Tel. 50

6 d'abril, 1962
Senyor Joan Oliver
Barcelona

166

Estimat amic: està bé. Tot arriba en aquest món. Tinc la corda, però el seu estat no és massa satisfactori: una mica esfilagarsada. He d'agradir a algú unes quantes correccions i, per tant, millores, però els qui han vigilat allò que a Mèxic en deien el tírese han quedat descansats. També és curiosa la sol·licitud amb què se'm va demanar que escrivís jo mateix el nom de la meva dona. Jo vaig posar molt clar Eyllt T. Lawrence, però quan ha arribat l'hora, ha tornat a sortir ~~de~~ E.T. " " . ¿Per què demanen, si després foten el que volen? En aquest cas més de doldre perquè no es tractava ja del dret que tothom té d'escriure i de firmar com li dóna la gana, sinó que, en una traducció gal·lesa, hauria fet més bonic un nom gal·lès. En fi, deixem-ho córrer. Com quan un nen s'empassa un clau, tots hem quedat molt descansats: ¡ja l'ha fet! diuen, i, fins el verb que es sobreentén, s'olora, en aquest cas. Vaguement en vau parlar de mil pessetes "simbòliques". Suposo que aquestes altures són més simbòliques que mai i que han passat a la categoria de ~~mitiques~~ mítiques. L'autor ja el tenim content per endavant amb la glòria, ¿com es podrien atrevir els traductors a un tracte menys gloriós? La portada ens ha agradat molt i si ho voleu fer saber al seu autor, tots quedarem molt bé. És graciosa i significativa, amb una punta d'ironia que no hi fa cap mal. De debò, un encert. El color magnífic. Amb la de la vostra adaptació de les farses russes, és la millor, pel meu gust, de la col·lecció. El paper fa bonic i la impressió també, clara, ben tintada i amb marges suficients. ¿Per què, amb tantes excel·lències ¿i amb tant de temps? no s'ha tingut prou compte amb les darreres correccions? Una llàstima.

Veig que el conte us va bé. Me n'alegro. El to de farsa que pugui tenir -el més divertit-, no és pas meu. És tret literalment -preus i prohibicions-, d'una pòlissa d'assegurança que tinc damunt la taula. Fins el preu i les dates de pagament són autèntics. De vegades fer d'advocat és divertit i en aquest cas el meu client poc es pensa anar a parar a Sète a fer-la petar a una taverna dels canals. Tampoc sospita que aquell paper tan seriós faci partir de riure per una banda i sigui una cosa tan trista per l'altra, tan capadora. I encara és més divertit ~~passar~~ deixar-li, per un moment, la mica d'intel·ligència que es necessita per a veure unes quantes coses en aquella pòlissa, sense que ell se'n assabenti, que ha tingut una lluor de pensament. ¿Deixem-ho?

Els pistrincs vindran de primera: sempre hi venen. No deixaré de passar per casa d'aquest Alcides barcelonès, que paga. Vet-aquí la gesta més gloriosa i rara a casa nostra. Al seu costat, la feta de les columnes i la dels estables són treballs d'estar per casa.

Gràcies per tot, però especialment gràcies per la quarteta:

¿La corda? ¿Qui se'n recorda?

Ni els penjaires ni els penjats.

Tots han acabat la corda

i clapen, aclaparats. (Gireu full, si us plau,

com deien els de la Publi-

cat)

-8-iv-62-

Vag anar a veure el vostre Alcides, Em va rebre polidament, no cal dir. No em va dar diners. Primer: perquè no sabia res que jo hagués enviat el conte; segon: perquè, cas de saber-ho, es veu que els articles es passen a màquina i es mesuren (màquina i paper de la casa, certes mides, suposo, etc.etc.) i, quan es saben els folis, es paguen. Les raons per a no pagar-me, eren, com veieu, magnifiques i tan tècniques que gairebé em va fer vergonya haver pujat a cobrar. Tornaré a passar: és el destí dels cobradors (sigui de diners propis o estranys; fa tan bonic i reposa tant dir: ¿us faria res tornar a passar tal dia, de tal hora a tal altra, o, ¿no heu vist el lletreret? paguem els dividendes, o, cal repassar la factura, etc. etc. etc.) Tot normal.

Seriosament, no us hi encaparreu. A mi m'havia estranyat tantes facilitats: això d'ara és més normal; és normal.

Sóc pesat. Una abraçada,

Ferran de Tol

P.S - Tinc un conte de la meua dona - Un drac

al Jordi, que jo trobo molt bo. No és massa llarg i el crec divertit. ¿Us interessaria que us l'enviés? Em sol dir-se "sense compromís". Potser encara hi ha alguna cosa de tathum, però vos ho heu de dir. Espera no traïes vestres, però, per favor, no feu compliments: si us interessa que l'envii bé, si no, tan amic,

Tan amic,

Ferran de Tol

9-iv-62

el mateix nom i, a més a més, “la seva truculència pot desorientar”. Tanmateix, l’opinió dels traductors (Arenys de Mar, 11 d’octubre de 1961) va prevaler i va aparèixer amb el títol que ells van proposar, si bé van fer referència velada en el pròleg a l’obra. La precarietat de l’editor Horta i la situació del teatre Romea, encarregat en principi d’estrenar les obres catalanes i de mostrar el treball de l’Agrupació Dramàtica de Barcelona, són els motius de la carta d’Oliver del 22 de novembre de 1961. El poeta avisa a Ferran que no sap quan cobrarà la traducció de Lewis i que el “vell coliseu del carrer de l’Hospital [el Romea] va malament. [...] Una de les persones que poden influir en els programes és el Sr. Recassens, un bon cavaller de diners, que dirigeix la pàgina d’economia del *Brusi*. Aquest home és un dels paganos del local; és assequible i enraonat. Però us adverteixo que tots plegats no saben on van.” Una lletra de Ferran de Pol, datada a Arenys de Munt el 10 de desembre de 1961, li retorna a Oliver les proves corregides de *La corda del penjat*, carta que conté diversos comentaris sobre la correcció ortogràfica i tipogràfica. Finalment, per al Sant Jordi de 1962, les llibreries tenien a l’aparador la traducció catalana de l’obra teatral *Siwan* de Saunders Lewis. Dies abans, Oliver escrivia una carta, ben paradigmàtica del seu estil, que li feia la novetat amb quarteta inclosa:

“Ferran dels Arenys! Que cessin els renys i les batzacades i els cops d’ulls ferrenys com ganivetades... Puix que tararí!! tararà!! tarà!! tarà!!)... Que em bombin, sí la frase és lletja, però em torno a dir que em bombin i *que em pengin a mi i als meus dos gossos*, si en rebre vós aquestes ratlles, no teniu ja a les mans 25 exemplars 25 de *La corda*... M’han jurat per les salut llurs (les salut presents i futures de tots ells, senyors i esclaus i màquines) que abans-d’ahir us van facturar 25 cordes!
(Veu llunyana de donzella, dins la floresta, cap a la banda del llac; música de ferrets i timbalons.)

La corda? Qui se’n recorda?
Ni els penjaires ni els penjats.
Tots han acabat la corda
i clapen aclaprats!

Amb les presses (llamps de Déus, nissaga d’es-corçons, púrria damnada??), deia, doncs, que amb les naturals presses, han passat algunes errades que el lector (únic, imaginari i inevitable) salvarà amb el seu bon sentit, sense esforç.”³¹

El 6 d’abril Ferran començava una carta en la qual assegura la satisfacció de l’edició de l’obra de Lewis amb alguns peròs: “Tinc la corda, però el seu estat no és massa satisfactori: una mica esfilagarsada. He d’agrar a algú unes quantes correccions i, per tant, millores, però els qui han vigilat allò que a Mèxic en deien el *tírase* han quedat descansats.”³² Als traductors els havia agradat la portada, el disseny, el paper..., però lamentaven que no s’hi havien inclòs les rectificacions finals completes.

Una vegada editada l’obra, Ferran i Lawrence en van trametre, com era habitual, una sèrie d’exemplars a amics o persones del seu entorn literari³³ i de la crítica.³⁴ Sabem que el sentit últim d’una obra de teatre és la representació i des de les primeres ratlles traduïdes ja hi pensaven.³⁵ Durant l’any 1963 Ferran i Lawrence intentaren de mostrar *La corda del penjat* a professionals de l’escena que estigueren interessats a muntar l’obra. Un d’ells fou Pau Garsaball, actor i responsable artístic aleshores del Teatre Romea i un dels actors importants de l’escena catalana contemporània, perquè es fera càrrec de representar l’obra, ja que tenien permís de Lewis i estaven disposats a col·laborar a l’hora de fer tots els arranjaments necessaris per a posar-la en escena. L’obra és “de grans qualitats literàries i, a la vegada, d’una empenta dramàtica extraordinària que oscil·la entre la tendresa i la brutalitat i el caràcter profund i humà dels seus personatges”,³⁶ elements que la feien adequada per al públic català. Els mesos van anar passant i l’estiu de 1963 Ferran de Pol encara maldava per cobrar la traducció i per veure-la representada en algun teatre —sobretot el Romea— de Barcelona. Garsaball li explica que coneix *La corda del penjat*, “obra que a mi personalment m’agrada molt i que té uns valors teatrals indiscutibles. Com dieu, ja és un obra consagrada que no cal discutir. És comèdia per tenir en compte i així ho he fet ja fa dies afegint-la a la llista de les obres que crec es poden representar per donar to a la temporada.”³⁷ El projecte, però, no quallaria. Tampoc l’oferi-

31 Els mots *presses*, quan apareix per primera vegada, i *lectors* són escrits en majúscules, també la cursiva és de l'autor. Junta-ment amb el mot *presses* escrit per segona vegada apareix interlineat un dibuix a mà d'Oliver d'una gallina prop una flor. Carta de Joan Oliver a Ferran de Pol, Barcelona, 4 d'abril de 1962.

32 Carta de Ferran de Pol a Joan Oliver, Arenys de Mar, 6 d'abril de 1962.

33 Per exemple, Joan Triadú, que després de la lectura els explicava: "Vaig llegir l'obra sense parar i amb molt d'interès. Ja voldríem tenir aquí obres com aquesta! Hi ha, alhora, em sembla, un respir shakespirià i una sensibilitat moderna que formen un conjunt molt interessant i suggestiu. Jo crec que ja s'hauria d'haver representat, o s'hauria de fer tot seguit. Em sembla que a més del valor propi de l'obra i de la representació, podria fer escola i inclinar algun autor nostre, potser ara desconegut, a aprofitar un de tants aspectes de la nostra història per tal de fer-ne un teatre modern i ple de vida." Carta de Joan Triadú a Ferran de Pol, Cantonigròs, 25 d'agost de 1962.

34 Una en fou la d'Aurora Díaz Plaja. En ressenya l'obra a *Solidaridad*, on destaca que "la trama, basada en una realitat històrica del siglo XIII, presenta reacciones de fina inteligencia sazoadas con una suave ternura, especialmente en el sorprendente final de corte moderno, por la perfecta amistad conyugal. Tres actos que saben a poco por la avidez con que se leen y la elegancia de la traducción." Aurora DIAZ PLAJA, "La corda del penjat", a la secció *Reflejos de la literatura catalana, Solidaridad*, 28 de juny de 1962.

35 Ferran de Pol li ho comentava una vegada més a Oliver: "M'ha escrit en Triadú que sembla força agradat de *La corda del penjat*. Diu que hauria de representar-se, tant pel valor de l'obra en si com per les relacions que ell creu que haurien d'existir entre aquests pobles frustrats i fotuts que som —més o menuts— Gal·les o Catalunya. Vet aquí una altra cosa que m'agradaria saber: hi heu pensat? Quines possibilitats hi ha per a una representació de l'obra, la temporada vinent? En Triadú creia que l'obra és, en el seu gènere, modèlica, i que podria fer escola entre nosaltres, com a forma de tractar temes històrics amb un cert toc humà i actual. Què en penseu?" Carta des d'Arenys de Mar, 25 de setembre de 1962.

36 Carta de Ferran de Pol a Pau Garsaball, Arenys de Mar, 31 de juliol de 1963.

37 Carta de Pau Garsaball a Ferran de Pol, 7 d'agost de 1963. Després d'aquesta lletra de l'actor, Ferran escriu a Oliver i li explica el que li diu Garsaball i hi afegeix: "Et confesso que, si això madura (madura i es cull), em daria per ben pagat les mil pessetes perdudes. Em faria molta il·lusió veure presentada l'obra al públic català i la reacció que hi produiria. Però en Garsaball parla de les obres que han d'assegurar la temporada i de les que han de justificar-la. *La corda* figura entre les darreres. Malament. Malament tal i com van les coses, vull dir." (Arenys de Mar, 12 d'agost de 1963). A partir d'aquesta lletra la correspondència amb Oliver, que continuarà fins als anys vuitanta, ja no esmenta *La corda del penjat* de Lewis; sabem, però, que no es va representar en cap teatre del nostre país.

38 Carta de Ferran de Pol a Núria Espert, Arenys de Mar, 15 de juliol de 1963. No hem trobat entre els papers de Ferran de Pol cap carta de resposta de l'actriu.

ment que li feren a Núria Espert, de fer-la en castellà o en català i de qui no hem pogut trobar resposta escrita. L'actriu tenia, amb el seu marit, l'empresari i director Armando Moreno, des de 1959 la seua companyia. Amb tots dos, Ferran de Pol havia mantingut contactes professionals perquè dirigia la col·lecció de poesia enregistrada de l'Editorial Vergara. Amb Núria Espert i l'actor Carlos Lemos havia enregistrat *Poesia mística* i havia projectat també poesia en català, abans d'abandonar la direcció del projecte. El 15 de juliol de 1963 li escriu: "M'agradaria que llegís *La corda del penjat*, que té en la seva versió catalana i també en un manuscrit inèdit en castellà, i veurà com és d'adequada la figura de Siwan per a vostè. Ja sé que té molts compromisos, molta feina i poc temps i que segurament els manuscrits li plouen, però provi-ho i em donarà la raó. Com li vaig dir, tinc la representació a Espanya de Saunders Lewis —en català i en castellà—, i ens posaríem d'acord vostè i jo, i, naturalment, el seu marit com a director."³⁸

Per acabar, sabem que malauradament l'ADB tampoc no va poder estrenar l'obra i aviat ni s'ho va poder plantejar. L'ADB havia estrenat obres d'autors catalans consagrats o coneguts —Sagarra, Oliver—, també va apostar per autors joves —Espriu (*Primera història d'Esther*), Pedroló, Bonet, Capmany— i va introduir alguns dels autors estrangers contemporanis importants com ara Bertolt Brecht. Tot això ho va fer des d'una situació d'al·legalitat, amb poques representacions per obra, amb actors afeccionats i amb la pressió de la censura sempre a punt d'impedir les estrenes. L'ADB va ser clausurada i dissolta pel governador civil de Barcelona, el desembre del 1963, en la mateixa operació en què van ser clausurats els locals d'Òmnium Cultural, al Palau Dalmaes del carrer de Montcada, i suspeses les activitats de les institucions que s'hi hostatjaven: l'Institut d'Estudis Catalans, l'Obra del Ballet Popular, l'ADB i, naturalment, el mateix Òmnium Cultural.

La corda del penjat i la campanya per al Premi Nobel de Literatura a Saunders Lewis

És interessant anotar també que la traducció de l'obra de Lewis al català fou considerada prou rellevant a

Gal·les pel grup que tractà de recollir proves en altres cultures de la importància de l'escriptor amb l'objectiu de presentar la seua candidatura al Premi Nobel de Literatura, que es va produir finalment el 1970. Els viatges constants de la parella Ferran-Lawrence al País de Gal·les els faria integrar-se en els esforços per aconseguir-ho. Així, Ferran de Pol el 28 de febrer de 1967 demana a Joan Oliver que escriga unes ratlles crítiques sobre *La corda del penjat*, per integrar-les en una sèrie de parers de gent qualificada de diversos aspectes de l'obra de l'escriptor gal·lès, per donar suport a la candidatura al valuós guardó. El poeta i dramaturg li respon en una lletra que incloïa un paràgraf com ara: "Per començar caldria dir que *La corda del penjat* és teatre de debò, una obra efectivament dramàtica que planteja, desenvolupa i resol una acció en forma equilibrada, humana i emotiva. Quadre històric, d'època, ben cert, però compost amb línies i colors —llum i ombra, més ombra que llum— sàviament distribuïts i matisats, i en el qual el fons i els caràcters aconseguen un realisme poètic, molt d'acord amb la sensibilitat moderna i per damunt de qualsevol moda literària. El llenguatge i el moviment, sobris i convincents, donen al drama la indispensable patina, sense estalviar-li, quan cal, justes dosis de misteri o de patetisme. Noble i severa, senzilla i forta, concebuda i composta per un escriptor que sembla dominar tant el seu art com el tema escollit, l'obra de Saunders Lewis —traduïda al català amb el títol *La corda del penjat*— honora, sens dubte, la literatura dramàtica europea."³⁹

Un altre dels autors als quals van sol·licitar l'opinió sobre *Siwan* fou l'escriptor Josep Palau i Fabre. Aquest, quan vivia a París, havia contactat amb Ferran de Pol, quan era a l'exili a Mèxic.⁴⁰ En l'epistolari posterior a aquesta etapa, la lletra següent entre tots dos ja és de 1966 i fa referència a *Siwan*. Desconec per què Ferran-Lawrence l'hi enviaren, però sí sabem la magnífica impressió que li va fer. Són set cartes⁴¹ que parlen majoritàriament de l'obra i que van significar que demanaren a Palau un text especial perquè ajudara també a la campanya del Premi Nobel de Lewis. Palau hi qualifica l'obra de "petita obra mestra". I anota: "La dosificació dels elements evocadors de l'ambient i la mentalitats medievals [...] em sembla perfecte. [...] Es pot parlar [...] en aquesta

obra, de primitivisme refinat. [...] L'obra teatralitat i llur grandària els ve de l'interior. [...] L'ordit de llurs relacions íntimes, que modern no resulta! Frega la psicologia més avançada sense caure en la pedanteria de l'alliçonament o de la saviesa, i ens fa veure —i viure— que aquesta podia existir en els homes i dones del segle XIII." I acaba: "No cal dir com em plauria veure aviat representada a casa nostra aquesta obra, que tan admirablement heu traduït."⁴²

Finale

La traducció al català de l'obra gal·lesa de *Siwan* de Saunders Lewis el 1962 podem veure-la des de la perspectiva del segle XXI com una mena de cruïlla d'interessos culturals, lingüístics i literaris en un moment de recuperació clau de la literatura catalana —dramàtica o no— a la dècada dels seixanta del passat segle. D'una banda, els primers elements de sortida de l'etapa de resistència, amb la necessitat de les traduccions d'obres contemporànies (més enllà de la pressió brutal de la censura) i de la renovació del teatre català. Després, la confluència d'escriptors, editors, crítics, bàsics en aquesta literatura de postguerra

39 Lletre de Joan Oliver a Ferran de Pol, Barcelona, 5 d'abril de 1967.

40 Palau va escriure a Ferran de Pol a l'adreça mexicana de *Quaderns de l'Exili* per agrair-los la tramesa que li feien de la revista catalanoamericana i per dir-li com sintonitzava amb ell en els articles que escrivia. Posteriorment el poeta li va enviar *Imitació de Rosselló-Porcel*, poemari publicat a la clandestinitat, i Ferran de Pol el va ressenyar a "En el vuitè aniversari de la mort d'en Bartomeu Rosselló-Porcel. *Imitació de Rosselló-Porcel*", *Quaderns de l'Exili*, núm. 26 (març-abril de 1947), p. 10.

41 Són les cartes de Palau del 3 d'octubre i 10 de desembre de 1966 i 10 d'abril de 1967 des de Gifreu (Llançà); i de Ferran de Pol, Arenys de Mar, 21 de novembre de 1966, 28 de febrer, 5 d'abril i 14 d'abril de 1967. Hem d'agrair a Alicia Vacarizo de la Fundació Palau i Fabre de Pineda de Mar i a Mercè Cussó de la Biblioteca P. Fidel Fita d'Arenys de Mar la recerca dels documents epistolars esmentats abans.

42 El text és mecanografiat en dos fulls i sense títol i acompanya la carta manuscrita del 10 d'abril de 1967 d'en Palau.

43 En un altre lloc caldria estudiar les relacions personals, literàries i editorials que s'establiren ja des de l'exili i després a Catalunya entre Lluís Ferran de Pol i Joan Oliver i els contactes entre aquest darrer i Esyllt Thomas Lawrence. Per exemple, pel que fa a la gal·lesa, aquesta va escriure sobre Oliver "Entorn d'Allò que tal vegada s'esdevingué", aparegut a *Serra d'Or*, núm. 137 (febrer 1971), p. 59-60.

(Joan Oliver, Palau i Fabre, Ferran de Pol, Joan Triadú...) i, per últim, la relació entre dues literatures, entre dues llengües minoritàries, entre dues nacions de la vella Europa exemplificada en l'obra de Saunders Lewis i la traductora gal·lesocatalana Emyllt Thomas Lawrence.⁴³ ●